

נטיעה בירושלים בזמן הזה

ב„קול תורה“ כסלו—טבת תשכ״ז — מאמר בהלכה: — אם מותר לנטוע גנים ואילנות בירושלים בזה״ז — מאת הרב בנימין אדלר חבר מערכת אוצר הפוסקים — תמצית:

במס' ב"ק פ"ב ע"ב תניא: עשרה דברים נאמרו בירושלים — אחת מהן: אין עושין בה גנות ופרדסים. ובגמ' — משום סרחא. פירש״י: עשבים רעים הגדלים שם וזורקין בחוץ, ועוד, דרך גנות לזבלן ויש סרחון. (הרמב"ם פ"ז מהלכות בית הבחירה הי"ד). ועיין בכפתור ופרח פרק ר' ; מכאן נראה שאם היה בירושלם היום דקל (לאחר החורבן) לולבו פסול דהו"ל מצוה הבאה בעבירה... ושמא יש לחלק בין נטעו ישראל לנטעו גוי.

הרדב"ז חולק עליו (חלק ב' סימן תרל"ג): כל הגזרה היא מדרבנן שמא מסרח ויקוצו עולי רגלים. והשתא דכולה ביד גוים ליכא האי טעמא. וא"ת שכל מה שגזרו חכמים אין מתבטל האיסור מאליו אעפ"י שבטל הטעם עד שימנו לבטלו: כל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר לבטלו. ע"ז משיב:

א) גזרה לחדר וקדושה לחדר וכיון שנתבטלה הסבה נתבטלה הקדושה;
ב) לא גזרו אלא בזה שאפשר להתקיים, אבל האידנא שרובה גוים א"א להתקיים גזרתם, שאם לא יעשו ישראל יעשו גוים, ומה הועילו בתקנתם. הרב בעל המאמר הוכיח בראיות ברורות מסוגיא במס' ביצה ה' — מקרא דבמשוך היובל המה יעלו בהר, ומתקנה — על פירות כרם רבעי הקרובים לירושלים שיעלם שם ויאכלם — שאין מקום לחלוקו הנו' — יעו"ש.

אח"כ הביא עוד תשובה מהרדב"ז (ח"ד סימן צ"ג) בענין תקנת הרמב"ם במצרים שיתפללו הצבור והש"ץ את תפלת י"ח בחד ללא חזרת הש"ץ משום שבזמנו שוחחו הקהל שיחות חולין בשעת חזרת הש"ץ. והוא הרדב"ז שגם הוא דר אח"כ במצרים הכריע לחדש את חזרת הש"ץ בתפלת י"ח ומנמק: תקנה זו של הרמב"ם לא היתה לגדור גדר ולאסור דבר המותר. אדרבא היתה לפטור החיוב משום עת לעשות לה' שהיו משוחחים שיחות חולין בשעת החזרה.

ומכיון שבטלה הסבה שבזמנו כל הקהל מטים אזנם בחזרת הש"ץ בטלה התקנה ואי"צ מנין אחר להתירו. והכי משמע לישנא: כל דבר שנאסר במנין — עכ"ל. הסבר זה של הרדב"ז כחו יפה גם בנושא דידן. כותב הרב בעל המאמר: מכיון שמצוה עלינו לזרוע ולנטוע בא"י ונהגת היא בכל זמן — לדעת הרבה פוסקים — כעצם מצות ישוב א"י — כי אז תקנת חז"ל שלא לנטוע ולזרוע בירושלם שהוא כרך גדול שבא"י — עוקרת מצוה זו בשב ואל תעשה, א"כ, איפוא, — בהתאם לאמור למעלה — דיה לתקנה זו לנהוג בשעת ההכרח וכל עוד שהטעם שלה קיים, אבל מיד עם בטול הטעם והסיבה לכך — נשבתה גם התקנה עצמה ואין צורך בבי"ד שיתיר את המצוה של נטיעה וישוב א"י. כהוכחה שמצוה עלינו לזרוע ולנטוע בא"י מביא הרב את מ"ש במדרש ויק"ר פרשה כ"ה: כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה הה"ד: כי תבואו אל הארץ ונטעתם. ועוד ראיות מעין המדרש הגו' — יעו"ש.

הרב מביא ראיה מדנפשיה לחדושו האחרון של הרדב"ז ממ"ש במס' ר"ה (כ"ט ב'): יר"ט של ר"ה שחל להיות בשבת התקינו חכמים שלא לתקוע בו, שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים. אבל במקדש תוקעים שאין איסור שבות דרבנן במקדש. משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז לתקוע במקום שיש שם בי"ד, דס"ל כי במקום בי"ד אין גזרה שמא יעבירו. והגמ' מספרת פ"א לאחר החורבן חל ר"ה להיות בשבת אמר להם ריב"ז לב"ב (שהיו גדולי הדור — רש"י) נתקע, אמ"ל: נדון. אמ"ל נתקע ואח"כ נדון. לאחר שתקעו אמ"ל: נדון. אמ"ל כבר נשמעה קרן היבנה, ואין משיבין לאחר המעשה. מפורש יוצא מכאן — אומר הרב — שבטלו לתקנת חז"ל במקום שבטל הטעם קודם שנמנו עליה לבטלה. משום שכאן התקנה לא לתקוע בשבת עוקרת את מצות התורה דמחויבים גם בשבת. ובמה"ג אם בטל הטעם נתבטלה הגזרה אפילו בלא מנין אחר. ויפה אמ"ל — נתקע ואח"כ נדון.

ועוד מביא הרב ראיה משו"ע אר"ח (ס"י של"ט ס"ג): שאין מרקדין בשבת גזרה שמא יתקן כלי שיר. ובמג"א שם ס"ק א' כתב בשם מהרי"ק שבשמחת תורה מותר לרקוד לכבוד התורה, עכ"ל. (אע"פ שבשבת אוסר). אך אין סברתו של מהרי"ק מובנת — אם אסרו מה תועיל המצוה בזה להתירו? ולא מן הנמנע — אומר הרב — לפרש דעת מהרי"ק, שאף שלא הותרה גזרה זו, היות ולא נמנו לבטלה, בכ"ז הואיל וטעם הגזרה לא קיימת האידנא, לכן כשזו נוגע למצוה שרינן לה וכנ"ל. אלו תד"ק.

ברצוני לציין כי המאמר מסודר וברור עד שאין אתה צריך כמעט לחזר אחר המקורות.

לעצם הענין עיקר השאלה היא: לפי הכלל — שכל דבר שנאסר במנין

צריך מנין אחר להיתרו. איזהו המנין שהתיר זריעה ונסיעה בירושלם לאחר החרבן. כי בעשרת הדברים שנאמרו בירושלם — מנו חז"ל שאין עושים בה גנות ופרדסים.

מר הביא את סברת הכפתור ופרח, הנוטה לאסור מן הטעם הנז' ואת דעת הרדב"ז הנוטה להתיר אף ללא מנין אחר (עיין לעיל). וכ"ת השיג עליו השגות סבירות מהסג"א במס' ביצה (ה' ע"ב) יעו"ש.

בהמשך מביא כ"ת חלוק חדש של הרדב"ז (ח"ד סימן צ"ג) בענין אחר, וממנו נראה למר פתח להיתר בגדון דידן, וזה הדבר :

הרמב"ם תקן בהיותו במצרים שיתפללו הצבור והש"ץ את תפלת י"ח ביחד בלא חזרת הש"ץ, משום שהצבור היה מרבה בשיחות חולין, והרדב"ז בטל אח"כ תקנה זו אף ללא מנין אחר, ונתן טעם, שתקנת הרמב"ם לא היתה לגדור גדר איסור אלא לפטור החיוב מן הטעם הנז"ל. משום עת לעשות לה' ולהחזירו לדינו. אין צורך במנין אחר עכ"ל (סברא מדנפשיה).

עפ"י חלוק זה של הרדב"ז נראה למר למצוא פתח להיתר זונ"ט בירושלים אעפ"י שלא היה מנין אחר להתירו וטעמו כיון שמצוה עלינו לזרוע ולנטוע בא"י ובכללה ירושלים, אלא שחז"ל בטלו את החיוב ותקנו שלא לזונ"ט בירושלים משום סירחא כנו"ל. וכיון שכעת בטל הטעם חוזר לחיובו, כחלוקו של הרדב"ז. כחזק לסברא זו מביא כ"ת ראיה ממס' ר"ה (כ"ט ב'): פעם אחת (לאחר החרבן) חל ר"ה להיות בשבת, אמר להם ריב"ז לבני בתירא (שהיו גדולי הדור — רש"י) נתקע. אמ"ל גדון. אמ"ל נתקע ואח"כ גדון. לאחר שתקעו אמ"ל גדון. אמ"ל כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה. ומר מסיים: מפורש יצא מדברי גמ' זו שבטלו לתקנת חז"ל במקום שבטל הטעם, קודם שנמנו עליה לבטלה. משום שלהחזיר לדינו אי"צ מנין אחר לבטלו.

כמו כן מביא מר עוד ראיה ממהרי"ק (שורש ט') ועיין באה"ט אור"ח סימן של"ט) שהתיר רקוד בשמחת תורה אף שלא נמנו עליו לבטלו. וס"ל לכ"ת, שהואיל שטעם הגזירה לא קיימת האידנה כיון שאין בקיאים היום בעשיית כלי שיר וליכא למיגזר שמא יתקן כלי שיר (דמילתא דלא שכיחא הוא) לכן כשנוגע למצוה שרינו ליה וכדבר האמור למעלה.

אמנם החלוק הנז' של הרדב"ז הוא חלוק דמיסתבר ומובן מאליו שאילו ענין הזונ"ט בא"י ובירושלם — היה דבר מצוה, כפי שהזכיר מר לעיל, דאי שכך היה הדין נותן גם בזה, שאין צריך מנין אחר להתירו, אלא שחורתי על כמה מרבותינו הגדולים — מוני תרי"ג מצוות ובראשם המאור הגדול הרמב"ם זצ"ל — ולא מצאתי מי שמנה מצוה זו במנין המצוות ובודאי שלא נעלמו מהם המדרשים הנז"ל. (ואפשר שהם סוברים שכוונת המדרשים היא, שאלו הם

אמצעים חשובים שיש בהם משום ישוב א"י, אבל לא מצוה לשלעצמה. והא ראייה שלא מנוה בתרי"ג מצוות).

חזוי הוית בויק"ר (פר' ה' סימן א') על פסוק: וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל — הה"ד עץ חיים היא למחזיקים בה... וכתב מוהרצ"ו: וז"ש ונטעתם כל עץ — משמע שהוא מצוה לנטוע עץ. ואיזה מצוה יש בזה, ואי משום ישוב א"י — הרי לבנות בית ולזרוע שדות וכדומה הכל בכלל ישוב א"י. ולמה דווקא ונטעתם, ע"כ דורש גז"ש עץ חיים — עכ"ל.

עוד שם (סימן ג') על מ"ש: אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה — כתב ע"ז הרב יפ"ת וז"ל: כי מצוה לעסוק במטעי אילנות כשיכנסו לארץ כמו מעשה ה' בתחלת ברייתו, ולענין זה אמר הכתוב — אחרי ה' תלכו. וכל זה משום ישובו של עולם עכ"ל. (של עולם דייקא — לא של א"י). ובכן, איפוא, ענין זונ"ט בירושלם עודנו טעון ברור.

ואשר לראייתו (מר"ה כ"ט ב') שמפורש יוצא מגמ' זו שריב"ז בטל לתקנת חז"ל במקום שבטל הטעם קודם שנמנו עליה לבטלה — חזרתי — אני הועיר הדל באלפ"י — לישב הסוגיא כדמר ולא עלתה בידי: —

(א) היכי תמצא לומר שבטל הטעם: הלוא כשתקנו חז"ל שלא לתקוע בשבת היה אף במקום שיש בו בי"ד. שאל"כ למה בקש ריב"ז לתקוע במקום שיש בו בי"ד. ומאי דריב"ז ס"ל כי במקום דאיכא בי"ד אין גזרה שמא יעבירונו — אין זה בטול טעם להתקין תקנה חדשה — ללא מנין אחר. והא ראייה — שחבריו בני בתירא (שהיו גדולי הדור — רש"י) — אמ"ל נדון — ופירש"י — אם יש לגזור אף במקום בי"ד שמא יטלנו (אע"ג דאיהו ס"ל דליכא למיגזר במקום דאיכא בי"ד) ואם איתא דהאי דאיהו ס"ל הוי בטול טעם. ואי"צ מנין אחר. למה חכה ריב"ז עד לאחר החרבן ולא התקיע — אף ללא מנין אחר — לפני החרבן, כי הלוא הוא חי לפני החרבן. ועוד אז היה מגדולי התורה וההוראה והוא־הוא שעמד לפני אפססינוס קיסר ובקש ממנו יבנה וחכמיה (גיטין ג"ו ע"ב). וכאן מקום להערתו החריפה של מכובדנו הגדול הרב העורך ירחון „קול תורה" כמוהגר"א שזורי שליט"א (עיי"ש), שכל הענין של בטול התקנה לא היה אלא משום שלא תשתכח תורת מצות תקיעה בשבת מישראל, שעד שהיה ביהמ"ק קיים — לא היה חשש לכך, כיון שהיתה מותרת תקיעה בשבת — לכל הפחות במקום אחד — במקדש. אבל לאחר החרבן שלא היתה תקיעה בשבת בשום מקום — עלה במחשבתו שיש לבטל התקנה הקדמת ולהתיר תקיעה בשבת במקום אחר, ומשום כך בקש להתקין תקיעה בשבת במקום שיש בו בי"ד עכ"ל. ועיין בטו"ז, בטור אר"ח (סימן תקפ"ח סעיף ה') שכתב: בדומה לזה דאין לגזור ולעקור לגמרי דבר תורה שצותה לתקוע ביום זה,

ומשום כך לא גזרו תקיעת שופר ביר"ט, שמא יתקן כלי שיר, ובשלמא בשבת לא מיתעקר לגמרי כיון שבלא שבת תוקעין ביר"ט וכו'. דרבנן עשו סייג לתורה, ולא לעבור על ד"ת, וכן כתב גם המג"א ע"ש.

(ב) אם נפרש את הסוגיא כפי כ"ת שהתקנת ריב"ז היתה ללא מנין אחר, א"כ מדוע בכלל פנה ריב"ז לב"ב ואמ"ל נתקע, אמ"ל נדון. יתקיע ללא שיאמר להם, והם — משום מה אמרו לו — נדון. והלוא כשבטל טעמא אי"צ בי"ד אחר להתירו? ומתמיה ביותר שאף שכבר נעשה מעשה ותקעו, שוב חזרו לומר לו — נדון? וריב"ז עונה — כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה. דטעמא משום דנעשה מעשה, הא לאו הכי צריכים לדון ואמאי הא אם בטל טעמא אי"צ לדון אף קודם שנעשה מעשה.

(ג) עיין במס' ר"ה (ל"א): ת"ר אין כהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדכון. וזו אחת מתשע תקנות שהתקין ריב"ז. שית דהאי פירקא וכו' ואחת מהן היא: משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהיו תוקעין בכ"מ שיש בו בי"ד ולפי כ"ת תקנה זו היתה ללא מנין אחר. ותמיהני, א"כ למה כלל סתמא דתלמודא את התקנה הזו בין ט' התקנות. ולמה סתמא דתלמודא גופיה לא אמר זאת במפורש שט' התקנות שנוכרו בסוגין היו ע"י מנין אחר. לבר מן דין משום שבטל טעמא. ואף אם נניח שזוהי כוונת הגמ' אף שסתמה דבריה — אכתי קשה. מדוע מאור עינינו רש"י ז"ל, וגדולי הפוסקים כהרי"ף, הרמב"ם והרא"ש ז"ל לא הזכירו זאת בסוגיין כלל והרי זה חדוש גדול, ונפקא מינה לדינא, שאם בטל הטעם אי"צ מנין אחר להתירו.

(ד) הלשון „התקין” גופה או כל דבר שבמנין — מורה לע"ד או התקין תקנה חדשה או בטול נהג ותקנה קודמת ע"י מנין של שלושה (התקיע לא נאמר אלא התקין) — ואף הת"ר פעם אחת חל ר"ה להיות בשבת וכו' אמר להם ריב"ז לב"ב נתקע וכו' (ר"ה כ"ט ע"ב) נראה כהבהרה וחזוק לדברי המשנה (כאשר נבאר להלן) ואף שהתקנה נזכרה ע"ש יחיד — הכוונה היא — הוא ובית דינו. כגון „וזהי אחת מט' התקנות שהתקין ריב"ז”, שהכוונה היא — הוא ובית דינו, ועיין לקמן: (ל"א ע"ב) תניא כרם רבעי הו"ל לר"א במזרח לוד ובקש להפקירו לעניים, אמ"ל תלמידיו, רבי! כבר נמנו חבריך (לשון רבים) עליו והתירוהו. מאן חבריך ריב"ז כלומר ריב"ז וחבריו. היינו ריב"ז ובית דינו. ויש שנוכר בפירוש: (גיטין נ"ה) רבי הושיב בית-דין תמנו, שאם שהתה בפני סיקריק' י"ב חודש כל הקודם ליקח זכה וכו'. ועיין בביצה ה' ע"א: מתקנת ריב"ז ביצה אסורה משום דהוי דבר שבמנין, ופירש"י שם נאסרה בקבוץ חכמים. וכן פירש"י שם — בד"ה „מנא אמינא לה” וכו'. ועיין (במס' ר"ה ל"ב

ע"ב) בהרא"ש בד"ה העובר לפני התיבה שכתב: אעפ"י שהצרה בטלה גזרה במקומה עומדת עד שיבוא ב"ד (הנראה — של שלושה) ויבטל.

ה) אם נפרש את הסוגיא כדמר — א"כ מתמיה מאד וכי נעלמה מהרדב"ז סוגיא זו. ומדוע הביע חלוקו הסביר מדנפשיה ולא הביא ראייה אלימתא לסברתו מהאי סוגיא כפי שמר הסתייע לענין הג"ל. ומדוע לא הזכירו חדוש זה רש"י או יתר המפרשים? והנראה דאינהו לא מפרשי סוגיין בהכי.

ולכן נלע"ד אני הועיר הדל באלפ"י, שמה שרצה ריב"ז להתקין לאחר החרבן תקיעה בשבת לאו משום בטול טעמא אלא כדי שלא תשתכח תקיעת שופר בישראל בשבת, כפי הרב הגרש"ז שליט"א. וכן הט"ז והמג"א (עיין לעיל). ובהא נלע"ד דאי דצריך מנין אחר לבטלו. והי פ"י סוגיין כך: פעם אחת חל ר"ה להיות בשבת וכו', אמר להם ריב"ז לבני בתירה (שהיו גדולי הדור — רש"י) נתקע. וכל עצם פנייתו אליהם היתה משוב שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר לבטלו. והם אמרו לו: נדון. ופירש"י — אם יש לגזור אף במקום ב"ד — שמא יבטלנו. אמ"ל נתקע ואח"כ נדון. כלומר הסכימו עמי לתקוע השנה הזו ואח"כ נדון. והם לא חזרו ואמרו לו נדון ואח"כ נתקע, אלא הסכימו לדעתו לתקוע. וריב"ז וב"ב יחד היו המנין (בי"ד) שהתיר לההיא שתא, וכשחזרו ואמ"ל — לאחר שתקעו — נדון — אמ"ל כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין אחר מעשה. ופירש"י גנאי הוא שנוציא לעז טועים על עצמנו. והם לא חזרו ואמ"ל נדון. ברור שגם עתה קבלו דעתו והסכימו עמו וביטלו את הגזרה הקודמת לחלוטין. ומפרש"י: גנאי הוא שנוציא לעז טועים על עצמנו — מוכח ברור שהם נמנו אתו אף בשניה (בי"ד) לתקוע בכל מקום שיש בו ב"ד. א"כ עדין שאלת כ"ת במקומה עומדת — מי היה ביה"ד שהתיר זונ"ט בירושלם. והשאלה של זונ"ט נראית נמרצת ביותר האידנא, שירושלים מיושבת ע"י אחינו בניי — ה' עליהם יחיו.

וכעת לראיתו ממהרי"ק (שורש ט') הובא בשו"ע אר"ח (סימן של"ט סעיף ג'): ולא מרקדין (בשבת) שמא יחקין כלי שיר, ובבאה"ט ובמג"א שם ס"ק א' כתב בשם מהרי"ק שלכבוד התורה מותר לרקוד בשמחת תורה: ובב"י כתב שגם מהרי"ק הוא מן האוסרים בזמננו, וכ"ת מעיר: אך אין סברתו מובנת. דמה יתן ומה יוסיף אם הרקוד הוא לכבוד התורה, אם הותר הרקוד — שלא לצורך מצוה נמי שרי. ואם אסור הוא מה תועיל המצוה בזה להתירו. אמנם כן לפי ההנחה שקדמה (חדוש הרדב"ז) לא מן הנמנע לפרש דעת מהרי"ק — אומר מר — שאף שלא הותרה גזרה זו, היות ולא נמנו לבטלה, בכ"ז הואיל וטעם הגזרה לא קיימת האידנא (שאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר), לכן כשזה נוגע למצוה שרינן לה.

ולא איבריר לי אם טעם הגזרה לא קיימת האידנא א"כ לישתרי גם ביתר החגים ואפילו בשבת, שהרי גם באלה יש מצות ושמחת בחגך, וקראת לשבת עונג (ועיין בחדושי תוס' רי"ד במס' ביצה ל"ו ע"ב).

(ב) הרי מר גופיה הביא בשם מרן המחבר: ובב"י שם כתב שגם מוהרי"ק מן האוסרים גם בזמננו, דלא שני לן בין מילתא דשכיחא ללא שכיחא — וא"כ גם בשמחת תורה ליתסר.

(ג) אעיקרא דחלוקא. הרי הרדב"ז חדש, שאם גזרו לפטור את החיוב (להתפלל חזרת ש"ץ) רשאים להחזירו לדינו בלא מנין אחר, ואילו בנדון דידן, היכן נזכר חיוב רקוד ושבטלוהו עד שבא המוהרי"ק והחזירו לדינו. אדרבא התקנה היתה לגדור גדר ולאסור דבר המותר שמא יתקן כלי שיר ובוה אף שבטל הטעם צריך מנין אחר להתירו.

ובכדי לבאר את המוהרי"ק אביא את לשונו במלואו (באה"ט ס"ק ב'): וביום שמחת תורה מותר לרקוד. בשעה שאומרים קלוסים לתורה משום כבוד התורה, כיון דלית בה אלא משום שבות (ב"י בשם מוהרי"ק). הנלע"ד שכוונת המוהרי"ק: כיון שבש"ת מלבד שמחת החג, איכא אף כבוד תורה, ודווקא בשעה שאומרים קלוסים לתורה — (הא לאו הכי — לא) מותר לרקוד. כיון דלית בה אלא משום שבות — כולי האי לא גזרינן. ואפשר משום דאיכא טעמא דמיסתבר, כיון שכל גופו של הרקוד עסוק בשמחת רקוד של מצוה, ובאותה שעה אומר קלוסים ושבת לתורה משום כבודה של תורה — (לא נזכר בדברי מוהרי"ק בטול טעמא) מיותר זהיר טפי ולא אתי לאיתקולי ח"ו בהתקנת כלי שיר. ותו כיון דהקלוסים לתורה נאמרים ע"י רבים, ועפ"י ברוב עם הדרת מלך, לא מיתרמי להו לתקוני כלי שיר, ח"ו, משום דמידכר דכירי אהדדי. וכמ"ש בפ"ק דשבת: ולא יקרא לאור הנר שמא יטה, הא שנים מותרים, משום דמידכרי אהדדי.

ואשר לעצם שאלת מר בענין זונ"ט בירושלים — הנלע"ד שעיקר הטעם להיתרא הוא כפי שהזכיר הגאון יעב"ץ בקצרה (הביאו מר לעיל בשמו): שלא נאמרו הדברים הללו אלא בשלותה, מפני כבוד וקדושת ביהמ"ק.

והנראה, שעשרת הדברים שנאמרו בירושלים כולל איסור זונ"ט היו בזמן שביהמ"ק קיים, כי העליה לרגל עצמה היתה לכבוד ביהמ"ק: שלוש פעמים בשנה וגר יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר וגר היינו בביהמ"ק (בזמן שביהמ"ק קיים) ועיין במס' חגיגה (ז') מאי הראיון. ר"י אמר ראיית פנים בעזרה, ור"ל אמר ראיית פנים בקרבן וכו'. ועיין בהרמב"ם (הלכות חגיגה פ"א ה"א): הראיה והחגיגה והשמחה. הראיה האמורה בתורה היא שנראה פניו בעזרה בידים הא' של חג.

יוצא, איפוא, שכל החשש בנטיעת גנות ואילנות ופרדסים בירושלים — משום סירחא — הוא משום, שמא לא ירצו לעלות ולראות את פני ה' בביהמ"ק, אבל בזמננו שאין ביהמ"ק קיים, כיון שבטל טעמא — לא בעינן מנין אחר להתיר. וא"ת הא אף דבטל טעמא בעינן מנין אחר והראיה (ביצה ה') — שלא הותרה העליה להר סיני, אף שנסתלקה השכינה ממנו, עד שהותר להם: במשך היובל המה יעלו בהר. וכהשגת הרב, בעל המאמר על הרדב"ז (ב, קול תורה ה"ל). הנלע"ד שיש לחלק: בהר סיני — היה עצם איסור העליה — על ההר גופיה, היות והשכינה חנתה על ההר עצמו, ולהתיר עליה להר היה צריך היתר אחר אף דבטל טעמא. וכאן נמי, אילו העליה לרגל היתה לכבוד ירושלים עצמה, והגזרה בנטיעת אילנות משום סירחא היתה לכבודה של ירושלים עצמה — אז היינו צריכים מנין אחר לבטלו. אבל בגזר דידן, עצם העליה לרגל היתה לכבוד ביהמ"ק: לראות את פני ה' (וכמפור לעיל), והגזרה של איסור נטיעת עצים משום סירחא היתה לא לכבוד ירושלים גופה אלא לכבוד ביהמ"ק, שלא יקוצו עולי רגלים לעלות לביהמ"ק. ומכיון שהמקדש עצמו נחרב — בהא אית לן למימר דאי"צ מנין אחר לבטלו. וכאילו לא גזרה הגזרה בכלל בשעתה על ירושלים — כשהמקדש אינו קיים. והנלע"ד שלזה כיון הגאון יעב"ץ ז"ל בלשון קצרה: שלא נאמרו הדברים הללו אלא בשלותה מפני כבוד וקדושת ביהמ"ק. ולפי"ז עד שמהרה יבנה המקדש בב"א (ויבוא אליהו ויורנו) שרי זוג"ט בירושלים. וכפי שעיינו רואות שאף אחד מן קמאי לא אסר זאת. ויה"ר שהקב"ה יראנו נפלאות מתורתו ויזכנו בבנין אפריז ואריאל בב"א.